

УДК 94 (437.6) : 378.3 «2006/2025»

DOI: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2026.3.453>

*Yurii Danylets**

THE ESTABLISHMENT AND EVOLUTION OF THE NATIONAL SCHOLARSHIP PROGRAMME OF THE SLOVAK REPUBLIC (2006–2025): A HISTORICAL AND INSTITUTIONAL ASPECT

Abstract: This article presents a historical-institutional analysis of the origins, legal framework, and developmental stages of the National Scholarship Programme of the Slovak Republic (NSP) during 2006–2025. The study examines the experience of Central and Eastern European countries in integrating into the European research and higher education area, where academic mobility has become an important instrument of international cooperation, science diplomacy, and soft power. The research is based on the principles of historicism, objectivity, and systematic analysis, employing historical-institutional, historical-genetic, and historical-comparative methods, content analysis, and statistical examination of materials produced by the Slovak Academic Information Agency (SAIA), government documents, and diplomatic sources.

The article proposes a historical periodization of the NSP's evolution comprising three major stages. It demonstrates that the programme's inclusion among the Slovak Republic's programmes of national interest strengthened its administrative and legal framework. The analysis of outgoing mobility identifies 2,437 Slovak scholarship holders, whose preferred destinations were Central Europe and the Anglo-American academic sphere. The study also reveals a more than twelvefold increase in international demand for the programme, accompanied by intensified competition: by 2025, the applicants' success rate had declined to 19%, while the cumulative number of international scholarship recipients reached 3,911.

Particular attention is paid to the Ukrainian dimension of the NSP. Based on the author's calculations, Ukrainian participation comprised 2,487 applicants (22.2% of all international applicants) and 904 awarded scholarships (23.1% of all successful candidates), with university teachers and researchers accounting for 74.6% of participants. The article traces the dynamics of Ukrainian participation from its peak in 2015–2017, when Ukrainians represented more than 40% of the international competition, and the relocation-driven maximum in 2022 (78 scholarship recipients), to a sharp decline in 2024–2025, when the success rate fell to 19.7%. It concludes that increasing global competition, particularly from applicants representing Asia and South America, has gradually transformed the NSP into a programme primarily supporting established Ukrainian researchers who already possess legal grounds for residing abroad.

Keywords: NSP, academic mobility, science diplomacy, SAIA, Ukrainian-Slovak academic relations

* *Danylets Yurii* – PhD in History, Associate Professor (Docent) of the Department of Archaeology, Ethnology and Cultural Studies, State Higher Educational Establishment «Uzhhorod National University» (Uzhhorod, Ukraine); ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0592-3907>; e-mail: jurij.danilec@uzhnu.edu.ua

Юрій Данилець*

СТАНОВЛЕННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТИПЕНДІАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ (2006–2025 РР.): ІСТОРИКО–ІНСТИТУЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Анотація: У статті здійснено історико–інституційний аналіз передумов створення, нормативно–правового забезпечення та етапів розвитку Національної стипендіальної програми Словацької Республіки (НСП) у 2006–2025 рр. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю осмислення досвіду інтеграції країн Центрально–Східної Європи до європейського науково–освітнього простору, в якому академічна мобільність є важливим інструментом міжнародної співпраці, наукової дипломатії та «м'якої сили». Методологія дослідження ґрунтується на принципах історизму, об'єктивності та системності із застосуванням історико–інституційного, історико–генетичного, історико–порівняльного методів, контент–аналізу та статистичного опрацювання матеріалів Словацької академічної інформаційної агенції (SAIA), урядових документів і дипломатичних джерел.

На основі опрацьованої джерельної бази запропоновано історичну періодизацію еволюції НСП, що охоплює три основні етапи розвитку. Встановлено, що включення програми до переліку програм державного інтересу Словаччини сприяло вдосконаленню її адміністративно–правового регулювання. Проаналізовано особливості вихідної мобільності словацьких дослідників (2 437 стипендіатів), які переважно обирали країни Центральної Європи й англо–американського наукового простору. Виявлено більш ніж дванадцятикратне зростання міжнародного попиту на участь у програмі, що супроводжувалося посиленням конкуренції: у 2025 р. рівень успішності аплікантів знизився до 19%, тоді як загальна кількість іноземних стипендіатів за двадцять років досягла 3 911 осіб.

Окрему увагу приділено українському напрямку НСП. На основі авторських розрахунків реконструйовано його структуру, яка охопила 2 487 заявників (22,2% усіх іноземних аплікантів) і 904 призначені стипендії (23,1% від загальної кількості переможців). Встановлено, що основу української участі становили викладачі та науковці (74,6%). Простежено динаміку їхньої участі: від найвищої активності у 2015–2017 рр., коли українці складали понад 40% міжнародного конкурсу, та максимуму релокаційної мобільності у 2022 р. (78 осіб) до різкого зниження результативності у 2024–2025 рр., коли успішність українських аплікантів скоротилася до 19,7%. Зроблено висновок, що основними чинниками цього стали глобалізація конкурсу та посилення участі представників країн Азії і Південної Америки, внаслідок чого НСП дедалі більше орієнтується на підтримку зрілих українських дослідників, які вже мають законні підстави для перебування за кордоном.

Ключові слова: НСП, академічна мобільність, наукова дипломатія, SAIA, українсько–словацькі академічні зв'язки

* Данилець Юрій Васильович – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри археології, етнології та культурології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (Ужгород, Україна);
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0592-3907>; e-mail: jurij.danilec@uzhnu.edu.ua

Вступ. *Актуальність дослідження* зумовлена необхідністю осмислення історичного досвіду інтеграції країн Центрально-Східної Європи до спільного європейського науково-освітнього простору, де інструменти академічної мобільності відіграють роль каталізаторів міжнародної співпраці. *Постановка проблеми* полягає у тому, що попри вагоме значення Національної стипендіальної програми Словацької Республіки (Národný štipendijný program Slovenskej republiky) (далі – НСП) як дієвого інструменту «м'якої сили» (soft power) та наукової дипломатії Братислави, її двадцятирічна інституційна еволюція, динаміка розвитку та структурні трансформації протягом 2006-2025 рр. досі не отримали комплексного висвітлення в українській історичній науці.

Метою статті є здійснення цілісного історико-інституційного аналізу передумов створення, нормативно-правового забезпечення та етапів розгортання Національної стипендіальної програми Словаччини у досліджуваний період. Для реалізації окресленої мети визначено такі завдання: з'ясувати передумови формування та інституційні засади діяльності програми; простежити ключові етапи та структурно-організаційні зміни НСП у 2006-2025 рр.; охарактеризувати динаміку залучення іноземних (зокрема українських) дослідників до словацьких академічних центрів і визначити історичне значення програми для розширення двосторонньої наукової співпраці. У статті не аналізуються галузі та навчальні заклади, які фігурують в окремих звітах.

Огляд джерел і літератури. Становлення та еволюція НСП у визначені хронологічні рамки практично не досліджувалися в українській історіографії. Дослідник І.В. Мигович звертає увагу на функціонування НСП, виокремлюючи три ключові напрями її діяльності: вхідна мобільність: надання стипендій іноземним студентам та аспірантам для навчання й досліджень у словацьких університетах; інституційна підтримка: фінансування перебування іноземних науковців, викладачів та експертів у ЗВО і дослідницьких центрах Словаччини; вихідна мобільність: гранти на проїзд за кордон для словацьких студентів, викладачів і представників Словацької академії наук з метою проведення планових досліджень¹. Г.О. Козлакова та О.М. Коваленко характеризують умови НСП у контексті вивчення особливостей запровадження підготовки науковців у докторантурі Польщі та Словаччини².

Основними джерелами для нашої публікації послужили річні звіти НСП, які розміщені на офіційній сторінці програми³. Кожен із цих документів складається з цілого ряду розділів: промоція програми й інформаційна кампанія, адміністрування заявок і стипендій, адміністрування затверджених стипендій і дорожніх грантів та задоволеність стипендіатів після завершення перебування, фінансування програми й освоєння коштів на стипендії та дорожні гранти, різноманітні додатки, таблиці та графіки. Звіти доповнюють списки стипендіатів зі Словаччини та зарубіжних країн⁴. Вимоги до стипендіатів, правила участі у програмі, розміри фінансування і т.д. зафіксовані у відповідних розділах сайту⁵. На

¹ Мигович І.В. Процес інтернаціоналізації та його вплив на трансформацію національних систем вищої освіти країн Східної Європи кінця XX – початку XXI століття. Лисичанськ: ТОВ „ФОКСПРИНТ“, 2020. С. 74-75.

² Козлакова Г.О., Коваленко О.М. Особливості запровадження підготовки науковців в докторантурі Польщі та Словаччини. *Нові технології навчання: Зб. наук. праць*. Київ: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, 2016. Вип. 89. Част. 1. С. 21-26.

³ Výročné správy. URL: <https://www.stipendia.sk/sk/main/na-stiahnutie/spravy-o-cinnosti/>

⁴ Výsledky výberových konaní. URL: <https://www.stipendia.sk/sk/main/vysledky-vyberovych-konani/>

⁵ Archív. URL: <https://www.stipendia.sk/sk/main/podmienky-pre-predkladanie-ziadosti/archiv/>

сайті Міністерства освіти та науки України виявлено оголошення про початок прийому заявок на здобуття стипендії в рамках НСП у період з 2015 по 2022 рр.⁶ Про актуальність зацікавленості урядів України та Словаччини у поглибленні науково-освітньої співпраці через участь в стипендіях НСП свідчить Нота Посольства Словацької Республіки в Україні №VN 15049/ 2026 – UAVV на адресу МОН України. У цьому документі словацька сторона повідомляє про новий прийом заявок на здобуття стипендій на 2026/2027 академічний рік у межах НСП⁷.

Методологія та методи дослідження. Методологічне підґрунтя дослідження базується на принципах історизму, об'єктивності та системності, із провідним застосуванням історико-інституційного підходу, що дозволив комплексно розглянути двадцятирічну еволюцію та структурні трансформації НСП як інструменту наукової дипломатії. У роботі використано метод історичної періодизації для чіткого виокремлення етапів розвитку програми (2006–2025 рр.), а також історико-генетичний та історико-порівняльний методи для відстеження динаміки вхідної та вихідної мобільності дослідників. Ключове значення для опрацювання масиву офіційних джерел (річних звітів SAIA, постанов уряду та дипломатичних нот) мали статистичний (кількісний) метод і метод контент-аналізу, за допомогою яких було здійснено авторські підрахунки, верифіковано відсоткові співвідношення успішності аплікантів, а також реконструйовано географічні вектори й архітектуру розподілу грантів із виокремленням специфіки українського треку.

Виклад основного матеріалу. Вступ Словаччини до Європейського Союзу у 2004 р. актуалізував перед урядом країни завдання щодо прискореної інтеграції до спільного європейського простору вищої освіти та наукових досліджень. У цьому контексті Братислава постала перед необхідністю трансформації зі статусу переважно реципієнта міжнародної технічної та освітньої допомоги у статус активного суб'єкта-донора, здатного генерувати власні інструменти інтелектуального впливу. Нормативно-правовим фундаментом програми стала Постанова Уряду Словацької Республіки № 557 від 13 липня 2005 р., яка затвердила концепцію заснування НСП як стратегічного кроку для підтримки мобільності студентів, аспірантів, університетських викладачів та дослідників. Важливо підкреслити, що з історичного погляду ця ініціатива маркувала зміну парадигми зовнішньої культурної політики Словаччини. Програма створювалася не лише як механізм підвищення конкурентоспроможності національних університетів, але і як ефективний інструмент, спрямований на формування лояльного до Словаччини інтелектуального середовища в країнах-партнерах, насамперед у Чорноморському та Балканському регіонах.

НСП – це продукт успішно функціонуючого державно-приватного партнерства.

⁶ Увага! Оголошується початок прийому заявок на здобуття стипендії в 2015/2016 академічному році в рамках Національної стипендіальної програми Словацької Республіки. URL: <https://mon.gov.ua/news/uvaga-ogoloshuetsya-pochatok-priyomu-zayavok-na-zdobuttya-stipendii-v-20152016-akademichnomu-rotsi-v-ramkakh-natsionalnoi-stipendialnoi-programi-slovatskoi-respubliki>; Про можливість участі у Національній стипендіальній програмі Словаччини. URL: https://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/Academy/Osvita/Stipendialni_programi/Nacionalna_stipendialna_programa_Slovackoji_Respubliki.pdf

⁷ Нота-№-VN-15049-2026-UAVV-від-26.03.2026. URL: <https://icd.kpi.ua/wp-content/uploads/%D0%9D%D0%BE%D1%82%D0%B0-%E2%84%96-VN-15049-2026-UAVV-%D0%B2%D1%96%D0%B4-26.03.2026.pdf>

Програма повністю фінансується з державного бюджету через Міністерство освіти, досліджень, розвитку та молоді Словачької Республіки⁸. Водночас безпосередній менеджмент, проведення конкурсів та інформаційну підтримку держава делегувала SAIA, n. o. (Slovenská akademická informačná agentúra). Це неурядова некомерційна організація, заснована ще у 1990 р., яка мала колосальний досвід інтернаціоналізації освіти⁹.

Історична періодизація еволюції НСП (2006–2025 рр.). Програма у своєму розвитку пройшла три ключові етапи:

I етап: становлення та формування нормативної бази (2006–2011 рр.). Цей період характеризувався розробкою перших критеріїв відбору, паперовим документообігом і налагодженням географії учасників.

II етап: модернізація, цифровізація та стабілізація (2011–2020 рр.). 9 лютого 2011 р. Міністерство затвердило нові, суттєво оновлені умови надання фінансової підтримки в межах НСП. Програма перейшла на рейки повної цифровізації: було запущено онлайн-системи подачі заявок через спеціалізовані портали (stipendia.sk і scholarships.sk). Чітко викристалізувалися дві форми мобільності: виїзна (для громадян Словаччини за кордон) і вїзна (для іноземних студентів, аспірантів і викладачів)¹⁰.

III етап: інституційна стійкість в умовах глобальних криз (2020–2025 рр.). Цей період демонструє гнучкість словацьких інституцій у часи пандемії COVID-19 (2020–2021 рр.), коли програма не закрилася, а адаптувалася до умов карантину (перенесення термінів стипендій, дистанційні формати досліджень тощо)¹¹. Другий, не менш важливий, геополітичний виклик стався після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну у 2022 р. та продовжується по наш час. Війна змусила словацький уряд та SAIA адаптувати квоти й умови для підтримки українських науковців і студентів, які опинилися у статусі біженців або потребували термінової релокації¹².

⁸ За двадцять років назва міністерства змінювалася.

⁹ Publikácia 20 rokov SAIA v kontexte internacionalizácie vzdelávania na Slovensku. Pri príležitosti 20 rokov vzniku SAIA zostavila Oľga Šubeníková. Bratislava: SAIA, n. o., 2011. 95 s. URL: https://www.saia.sk/_user/documents/publikacie/20-rokov-saia-web.pdf

¹⁰ Výročná správa SAIA, n. o., o zabezpečovaní služieb a činností spojených s organizačným zabezpečením Národného štipendijného programu za rok 2011. Bratislava: SAIA, n. o., 2012. S. 4. URL: https://www.stipendia.sk/_user/documents/NSP/Ro%C4%8Dn%C3%A9%20spr%C3%A1vy%20o%20N%C5%A0P/saia-nsp-vyroczna-sprava-2011.pdf

¹¹ Výročná správa SAIA, n. o., o zabezpečovaní služieb a činností spojených s organizačným zabezpečením Národného štipendijného programu za rok 2020. Bratislava: SAIA, n. o., 2020. 104 s. URL: https://www.stipendia.sk/_user/documents/NSP/Ro%C4%8Dn%C3%A9%20spr%C3%A1vy%20o%20N%C5%A0P/NSP_vyroczna_sprava_2020.pdf; Výročná správa SAIA, n. o., o zabezpečovaní služieb a činností spojených s organizačným zabezpečením Národného štipendijného programu za rok 2021. Bratislava: SAIA, n. o., 2021. 144 s. URL: https://www.stipendia.sk/_user/documents/NSP/Ro%C4%8Dn%C3%A9%20spr%C3%A1vy%20o%20N%C5%A0P/NSP_vyroczna_sprava_2021.pdf

¹² Výročná správa SAIA, n. o., o zabezpečovaní služieb a činností spojených s organizačným zabezpečením Národného štipendijného programu za rok 2022. Bratislava: SAIA, n. o., 2022. 165 s. URL: https://www.stipendia.sk/_user/documents/NSP/Ro%C4%8Dn%C3%A9%20spr%C3%A1vy%20o%20N%C5%A0P/NSP_vyroczna_sprava_2022.pdf; Výročná správa SAIA, n. o., o zabezpečovaní služieb a činností spojených s organizačným zabezpečením Národného štipendijného programu za rok 2023. Bratislava: SAIA, n. o., 2023. 164 s. URL: https://www.stipendia.sk/_user/documents/NSP/Ro%C4%8Dn%C3%A9%20spr%C3%A1vy%20o%20N%C5%A0P/NSP_vyroczna_sprava_2023.pdf

Відповідно до пункту ст. 4 постанови Уряду Словачької Республіки № 731 від 8 грудня 2021 р. щодо «Стратегії інтернаціоналізації вищої освіти до 2030 р.», НСП було внесено до переліку програм, які становлять державний інтерес Словачької Республіки. Це суттєво спростило в'їзд і перебування стипендіатів програми з погляду бюрократичних зобов'язань¹³.

Конкурси стипендіатів зі Словаччини та закордонних заявників.
Охарактеризуємо коротко основні вимоги до стипендіатів зі Словаччини та іноземних країн, які є дійсними на даному етапі.

Стипендіати зі Словаччини.

1. Цільові групи та критерії правомочності.

Програма спрямована на фінансування витрат, пов'язаних із проживанням і логістикою під час закордонних навчальних, науково-дослідних чи мистецьких стажувань. Грантова підтримка диференційована за трьома основними категоріями бенефіціарів із постійним місцем проживання в Словаччині:

- Категорія А (студенти): особи, які навчаються на другому ступені вищої освіти (магістратура) або закінчили щонайменше 6 семестрів за безперервними програмами. Доступні форми мобільності: семестрове навчання (1 семестр / триместр – 1 академічний рік) або дослідницьке стажування для підготовки дипломної роботи (3–6 місяців).

- Категорія В (докторанти): студенти третього ступеня вищої освіти (PhD-програми). Програма фінансує стажування тривалістю від 1 до 10 місяців, безпосередньо інтегроване у тематику дисертаційного дослідження.

- Категорія С (постдокторанти): науково-педагогічні та наукові працівники зі ступенем PhD (або еквівалентом), отриманим не більше 10 років тому на момент дедлайну. Метою є дослідницькі стажування (3–6 місяців) у закордонних інституціях для здобуття нових компетенцій, з обов'язковим подальшим поверненням до направляючої установи.

2. Фінансове забезпечення та логістичний компонент.

Фінансова модель НСП складається з двох автономних елементів:

- Щомісячна стипендія: розраховується на основі паритету купівельної спроможності та вартості проживання у конкретній країні призначення, затверджується міністерством. Розрахунковим мінімумом тривалості є один повний календарний місяць.

- Транспортний грант: фіксована паушальна компенсація витрат на проїзд у дві сторони, що виплачується наприкінці стажування. Сума залежить від відстані по прямій лінії між місцем проживання претендента у Словаччині та місцем перебування за кордоном: до 200 км – 0€; від 350 до 500 км – 100€; від 500 до 1 тис. км – 250€; від 1 тис.

[P/NSP_vyrocn%C3%A1_sprava_2023.pdf](https://www.stipendia.sk/_user/documents/NSP/Ro%C4%8Dn%C3%A9%20spr%C3%A1vy%20o%20N%C5%A0P/NSP_vyrocn%C3%A1_sprava_2023.pdf); Výročná správa SAIA, n. o., o zabezpečovaní služieb a činností spojených s organizačným zabezpečením Národného štipendijného programu za rok 2024. Bratislava: SAIA, n. o., 2024. 152 s. URL:https://www.stipendia.sk/_user/documents/NSP/Ro%C4%8Dn%C3%A9%20spr%C3%A1vy%20o%20N%C5%A0P/NSP_vyrocn%C3%A1_sprava_2024.pdf; Výročná správa SAIA, n. o., o zabezpečovaní služieb a činností spojených s organizačným zabezpečením Národného štipendijného programu za rok 2025. Bratislava: SAIA, n. o., 2025. 162 s. URL:https://www.stipendia.sk/_user/documents/NSP/Ro%C4%8Dn%C3%A9%20spr%C3%A1vy%20o%20N%C5%A0P/NSP_vyrocn%C3%A1_sprava_2025.pdf

¹³ Výročná správa SAIA, n. o., o zabezpečovaní služieb a činností spojených s organizačným zabezpečením Národného štipendijného programu za rok 2022. Bratislava: SAIA, n. o., 2022. S. 7. URL: https://www.stipendia.sk/_user/documents/NSP/Ro%C4%8Dn%C3%A9%20spr%C3%A1vy%20o%20N%C5%A0P/NSP_vyrocn%C3%A1_sprava_2022.pdf

км до 2 тис. км – 350€; від 2 тис. км до 3 тис. км. – 500€; від 3 тис. км до 5 тис. км – 750€; від 5 тис. км до 7 тис. км – 1100€; більше від 7 тис. км. – 1500€.

Програма діє за принципом виключності: заборонено кумулятивне суміщення стипендії НСП з іншими державними або загальноєвропейськими фондами (наприклад, Erasmus+, SEEPUS, Вишеградський фонд) для одного й того самого часового проміжку.

3. Адміністративний регламент і процедура верифікації.

Подача заявок реалізується винятково в електронному форматі на вебресурсі www.stipendia.sk. Встановлено фіксовані циклічні дедлайни: 30 квітня (на наступний академічний рік) і 31 жовтня (на літній семестр поточного року).

Пакет супровідної документації включає: структуроване CV, мотиваційний лист, деталізовану професійну програму стажування, академічні рекомендації з верифікованими контактами підписантів, документи про освіту (чи виписки оцінок) та офіційний акцептаційний/запрошувальний лист від приймаючої сторони.

Правовий механізм програми передбачає врахування форс-мажорних обставин (обмеження через пандемії, кар'єрні перерви на догляд за дитиною тощо), що дозволяє гнучко приймати скан-копії або чесні розписки на етапі конкурсу. Проте підписання фінального Договору про надання стипендії можливе лише після надання оригіналів усіх декретів, довідок про навчання та запрошень.

4. Експертна оцінка та критерії відбору.

Юридично стипендія не є безумовним правом заявника. Відбір здійснюється конкурсною комісією, призначеною Міністром освіти Словаччини, на основі таких верифікаційних критеріїв: науково-методологічна якість та обґрунтованість програми стажування; потенціал інтеграції результатів у подальшу наукову кар'єру або кар'єрне зростання; репутаційний профіль та академічна успішність дослідника; рівень інституційної підтримки з боку закордонної установи (акцептаційний лист). Адміністратор програми (SAIA) володіє прерогативою відхилення заявок на етапі формального контролю у разі виявлення внутрішніх фактологічних суперечностей або недотримання вимог правомочності. Нотифікація результатів відбору здійснюється протягом 8 тижнів після відповідного дедлайну¹⁴.

Кількісні та якісні показники.

За нашими підрахунками, що спираються на річні звіти програми, з 2006 по 2025 рр. в конкурсі взяло участь 5143 учасники, з постійним місцем проживання в Словаччині (див. табл. 1). Показники кількості зареєстрованих заявників відображають коливання інтересу словацької академічної спільноти до інструментів національних грантів.

Аналіз траєкторії попиту дозволяє виділити три ключові етапи:

1) Етап високої затребуваності (2006–2013 рр.): перше десятиліття роботи НСП відзначилося стабільно високим інтересом. Пікові обсяги аплікацій зафіксовано у 2007 р. (413 заяв) та 2013 р. (405 заяв).

2) Етап інституційної конкуренції (2014–2019 рр.): спостерігається поступове зниження кількості заявників (з 322 у 2014 р. до 180 у 2019 р.). Цей спад не свідчить про зниження інтересу до мобільності загалом, а є наслідком експансії європейських програм

¹⁴ Štipendia a cestovné granty pre študentov, doktorandov, vysokoškolských učiteľov, výskumných a umeleckých pracovníkov slovenských vysokých škôl, pracovísk Slovenskej akadémie vied a iných externých vzdelávacích inštitúcií. URL: <https://www.stipendia.sk/sk/main/podmienky-pre-predkladanie-ziadosti/uchadzaci-zo-slovenska/>

(насамперед Erasmus+). Спрощення процедур інституційного обміну в межах ЄС відтягнуло частину потенційних заявників від національної програми.

3) Етап зовнішніх криз і стабілізації (2020–2025 рр.): у 2020 р. попит досяг історичного мінімуму (114 заяв), що безпосередньо пов'язано з пандемією Covid-19, закриттям кордонів і високим рівнем невизначеності. Починаючи з 2022 р., після впровадження SAIA цифрових онлайн-сервісів і гнучких правил урахування форс-мажорів, попит стабілізувався у коридорі 140–160 заявок на рік, що свідчить про формування постійного ядра внутрішніх користувачів програми.

За весь період існування програми її фінансування отримало 2 465 стипендіатів в усіх трьох категоріях, які мали постійне місце проживання у Словаччині. Слід відзначити, що до 2016 р. включно стипендії виділялися лише студентам і докторантам, а також окремо надавалися незалежні транспортні гранти. З 2017 р. було введено зміни, згідно з якими було додано молодих науковців (постдокторантів) і поширено право на отримання транспортних грантів на всі категорії стипендіатів. У звіті за 2025 р. наводиться статистика за двадцять років, яка дещо розходиться з представленою у звітних документах. Там йдеться про 2 311 словацьких стипендіатів (а також 126 одержувачів окремого дорожнього гранту) (сумарно 2 437 осіб)¹⁵. Різниця у 28 чол. пов'язана з відмовами від стипендії окремими заявниками. Якщо аналізувати відсоткові значення співвідношення поданих заявок та отриманих стипендій, то середній показник виражається в 47,9%. Найбільший показник у 83,0% був у 2023 р., найменший – 27,4%. у 2015 р. Найбільша кількість поданих та отриманих стипендій була в категорії В (докторанти). Загалом можна стверджувати, що уряд намагався фінансово підтримати досить значну кількість претендентів.

Емпіричні дані офіційних звітів SAIA за 2006–2025 рр. дозволяють реконструювати географічні пріоритети словацьких дослідників. Широта охоплення програми є стабільно високою й коливається в діапазоні від 22 країн (у кризовому 2020 р.) до 40 країн світу (у піковому 2009 р.). Аналіз географічних дестинацій дає змогу виокремити три домінантні наукові вектори: 1) Традиційний центральноєвропейський кластер (Чехія, Австрія, Німеччина): Чеська Республіка стабільно посідає провідні позиції за кількістю бенефіціарів (наприклад, 32 особи у 2006 р., 27 у 2009 та 2011 рр., по 19 у 2022 та 2024 рр.). Це обумовлено відсутністю мовного бар'єра, спільним історичним академічним корінням та високим рівнем міжвузівської інтеграції. Німеччина виступає також ключовим науковим хабом (лідировала у 2007, 2008, 2010 та 2012 рр.). 2) Англо-американський вектор (США, Велика Британія): починаючи з 2013 р., спостерігається стрімке зростання інтересу до трансатлантичної мобільності. США вийшли на перше місце за кількістю стипендіатів у 2013 р. (21 особа), 2014 р. (18 осіб), 2017 р. (16 осіб) та утримували лідерство аж до 2019 р. Велика Британія демонструє стабільний попит як один із головних європейських центрів аспірантських стажувань (піки у 2007–2008 рр. – по 22 особи). 3) Західноєвропейський вектор (Франція, Іспанія, Швейцарія, Італія) – ці країни формують стійку другу лінію пріоритетів¹⁶.

¹⁵ Výročná správa SAIA, n. o., o zabezpečovaní služieb a činností spojených s organizačným zabezpečením Národného štipendijného programu za rok 2025. Bratislava: SAIA, n. o., 2025. S. 6. URL: https://www.stipendia.sk/user/documents/NSP/Ro%C4%8Dn%C3%A9%20spr%C3%A1vy%20o%20N%C5%A0P/NSP_vyrocn%C3%A1_spr%C3%A1va_2025.pdf

¹⁶ Výročné správy. URL: <https://www.stipendia.sk/sk/main/na-stiahnutie/spravy-o-cinnosti/>

Таблиця 1. Конкурсний відбір заявників з постійним місцем проживання в Словаччині (2006–2025 рр.)¹⁷.

Рік	Загальна кількість учасників конкурсу	Загальна кількість стипендіатів (разом з дорожнім грантом)		
		студенти	докторанти	постдокторанти
2006	383	202		
2007	413	215		
2008	332	203		
2009	400	213		
2010	196	95		
2011	367	177		
2012	385	132		
2013	405	136		
2014	322	99		
2015	296	81		
2016	224	62		
2017	209	22	45	23
		90		
2018	178	13	41	19
		73		
2019	180	11	63	21
		95		
2020	114	9	50	15
		74		
2021	122	7	38	23
		68		
2022	162	8	67	22
		97		
2023	159	15	67	30
		132		
2024	142	10	71	31
		112		
2025	154	10	73	26
		109		
Разом	5143	2465		

¹⁷ Таблиця складена на основі щорічних звітів, котрі представлені за адресою: Výročné správy. URL: <https://www.stipendia.sk/sk/main/na-stiahnutie/spravy-o-cinnosti/>

Особливий науковий інтерес становить траскторія академічних зв'язків між Словаччиною та Україною. Протягом аналізованого двадцятирічного зрізу академічні поїздки словацьких стипендіатів до українських установ мали точковий, але якісно виражений характер (загалом зафіксовано 15 цільових підтверджених грантів).

Еволюцію українського вектора можна диференціювати за формою мобільності бенефіціарів:

А) Інституційні тревел-гранти (2007, 2009 рр.): на початковому етапі академічна взаємодія маркувалася виділенням самостійних дорожніх грантів (по 1 у 2007 і 2009 рр.) без довготривалого перебування, що свідчить про етап розвідки та встановлення первинних міжінституційних контактів.

Б) Докторантські дослідження (2010, 2011, 2013 рр.): у цей період Україну як базу для проведення дисертаційних досліджень обирали винятково словацькі PhD-студенти (по 1 докторанту щорічно). Це фіксує перехід до предметної наукової кооперації у галузях, де українські академічні школи мають унікальну джерельну чи експериментальну базу.

В) Магістерська мобільність (2015, 2016, 2017 рр.): період характеризувався залученням словацьких студентів (по 1 особі щорічно) до короткострокових навчальних і культурних стажувань в Україні.

Г) Постдокторська інтеграція (2017–2025 рр.): сучасний етап демонструє глибоку трансформацію взаємодії – акцент повністю змістився на рівень зрілих дослідників (постдокторантів). У 2017 р. в Україну вирушили 2 постдоки, у 2020 р. – 1, у 2021 р. – 2, у 2023 р. – 1, й у 2025 р. – 2 постдокторанти¹⁸.

Таким чином, кандидатам із постійним місцем проживання у Словаччині НСП пропонує можливість набутти знання, професійні компетентності, працювати над дослідницькими проєктами, здобути науковий досвід і навички, необхідні для їхнього кар'єрного зростання, зокрема у престижних закордонних університетах чи наукових організаціях. Важливою перевагою програми є також той факт, що приймаюча та висилаюча інституції не зобов'язані мати між собою укладену угоду про співпрацю.

Іноземні стипендіати.

1. Цільові групи та критерії правомочності.

1.1. Категоріальний розподіл і часовий регламент стажувань подібний до попередньо аналізованого, але має низку особливостей. Програма аналогічно диференціює іноземних заявників за трьома цільовими групами:

- Студенти магістратури (Категорія А): студенти закордонних вишів, які завершили щонайменше 2,5 роки навчання за відповідним профілем. Тривалість мобільності жорстко прив'язана до структури академічного року: 1–2 повних семестри (4–5 або 9–10 місяців) або 1–3 триместри.

- Аспіранти (докторанти) (Категорія Б): Дослідники, які проходять PhD-підготовку за межами Словаччини та залучаються до словацьких інституцій з метою навчання, експериментальної роботи або мистецьких занять на строк від 1 до 10 місяців.

- Науково-педагогічні та творчі працівники (Категорія В): закордонні викладачі, вчені та митці, запрошені словацькими організаціями для викладання чи досліджень (тривалість: 1–10 місяців).

¹⁸ Ibidem.

Програма вимагає суворого розрахунку термінів – мінімальний етап мобільності має тривати один повний календарний місяць (наприклад, з 5 лютого по 4 червня для 4-місячного циклу).

1.2. Система регуляторних бар'єрів та обмежень.

З метою забезпечення високої якості відбору, раціонального використання державних коштів і запобігання нецільовому використанню грантів, регламент NŠP встановлює низку суворих фільтрів:

- Інституційне розмежування: гранти не надаються іноземцям, які вже здобувають повну вищу освіту (бакалаврат, магістратуру чи PhD) безпосередньо у словацьких університетах на постійній основі.

- Професійні обмеження (для Категорії В): викладачі та дослідники без наукового ступеня PhD (або еквівалента) не допускаються до конкурсу, якщо їхній загальний стаж роботи перевищує 4 роки. Застосовується гнучке правило для форс-мажорів (наприклад, декретна відпустка, пандемії): за рішенням комісії стаж може бути збільшено до 7 років, але з фінансуванням за мінімальною ставкою.

- Антидискримінаційний ценз осілості: програма блокує заявки від осіб, які протягом останніх 36 місяців сукупно перебували на території Словаччини 15 або більше місяців. Це підкреслює спрямованість гранту саме на міжнародний обмін, а не на фінансування довгострокового проживання у країні.

- Заборона кумулятивного субсидування: апліканти, які паралельно отримують фінансування з інших державних або міжнародних джерел (Erasmus+, CEEPUS, Вишеградський фонд) для стажування у Словаччині, автоматично втрачають право на стипендію NŠP.

- Часовий ценз рецидивності: повторна подача заяви на стипендію дозволена лише після закінчення щонайменше 2-річного терміну з моменту завершення попереднього успішного стажування в межах НСП. Відступ від цього правила можливий лише у випадках зриву попередньої поїздки через незалежні від учасника форс-мажорні обставини (воєнні конфлікти, пандемії тощо)¹⁹.

2. Фінансове забезпечення та логістичний компонент.

Фінансова модель НСП для іноземних бенефіціарів має дворівневу структуру, що поєднує диференційовані щомісячні виплати (для покриття витрат на проживання) та цільову логістичну субсидію.

- Щомісячне стипендіальне забезпечення:

Розмір щомісячної стипендії чітко градуїований відповідно до академічного статусу, наявності наукового ступеня та стажу дослідницької чи педагогічної діяльності заявника: категорія А отримують фіксовану базову ставку у розмірі 620€ на місяць. Категорія Б: базове фінансування науково-дослідницького стажування становить 1 025,50€ на місяць. Категорія В: виплати диференціюються за трирівневою шкалою: а) молодші дослідники (без ступеня PhD або еквівалента, зі стажем роботи до 4 років) – 1 025,50€; б) дослідники середньої ланки (зі ступенем PhD і стажем роботи до 10 років) – 1 370€; в) старші наукові співробітники/професори (зі ступенем PhD та стажем роботи понад 10 років) – 1 470€.

¹⁹ Štipendia pre zahraničných študentov, doktorandov, vysokoškolských učiteľov, výskumných a umeleckých pracovníkov. URL: <https://www.stipendia.sk/sk/main/podmienky-pre-predkladanie-ziadosti/nsp-2025>

- Транспортний грант функціонує як окремий, автономний елемент фінансової підтримки, спрямований на компенсацію витрат за проїзд до Словаччини та у зворотному напрямку. Право на отримання транспортної субсидії мають виключно іноземні студенти та аспіранти (категорії А та Б). Заявка на транспортний грант не може бути подана окремо, вона інтегрується безпосередньо у загальний аплікаційний пакет під час подачі документів на стипендію. Кошти виплачуються як одноразова компенсація наприкінці стажування разом із фінальним стипендіальним траншем за останній місяць перебування в країні. Сума компенсації визначається на основі геодезичної відстані (по прямій лінії) між задекларованим місцем проживання/направляючим інститутом за кордоном і кінцевим пунктом призначення (приймаючим словацьким закладом)²⁰.

3. Адміністративний регламент та процедура верифікації.

Дедлайн та процедура подачі заявок аналогічна до раніше аналізованих правил. Процедура перевірки документів адміністратором програми поєднує суворі формальні вимоги із прецедентними правовими механізмами адаптації до форс-мажорних обставин:

Усі заявки та супровідні додатки заповнюються винятково словацькою або англійською мовами. Документи, видані третіми мовами, вимагають офіційного перекладу. За умов форс-мажору (воєнні конфлікти, пандемії) допускаються автентичні робочі переклади заявника, проте надання офіційного нотаріального перекладу є обов'язковою передумовою для генерації фінального Декрету про призначення стипендії. Нормативний регламент чітко розмежовує юридичну силу документів. До уваги беруться лише власноручні (фізичні) підписи або кваліфіковані електронні підписи (КЕП). Машинописне введення імені вважається формальним дефектом. Інституційні довідки повинні містити елементи цифрової верифікації (QR-коди або прямі гіперпосилання на сервери закордонного закладу освіти чи національного органу).

Система діє за принципом поєднання цифрових копій і фізичних оригіналів. На етапі онлайн-подачі завантажуються скан-копії високої роздільної здатності. Проте для завершення формального етапу відбору кандидат зобов'язаний забезпечити доставку фізичного оригіналу листа-запрошення безпосередньо до центрального офісу SAIA у Братиславі не пізніше 3-го робочого дня (до 12:00) з моменту закриття електронного дедлайну. За наявності обґрунтованих зовнішніх криз, незалежних від волі апліканта (верифікованих адміністратором), дозволяється тимчасова заміна офіційних довідок «чесними заявами» з подальшим наданням оригіналів перед підписанням фінального договору.

Аплікаційний пакет жорстко уніфікований і диференціюється відповідно до категорій вхідної мобільності:

А) Для студентів (Категорія А): обов'язковим є надання CV, мотиваційного листа, двох рекомендацій від професорів (не старших за 3 місяці) та довідки про статус студента. Специфічною вимогою є програма стажування, яка повинна відповідати кредитному еквіваленту приймаючого вишу (зазвичай 30 ECTS за семестр); будь-яке відхилення вимагає окремого наукового обґрунтування. Також додаються документи про попередню вищу освіту (бакалаврський диплом) і виписка кредитів, якщо мобільність у межах NŠP реалізується повторно.

²⁰ Štipendia pre zahraničných študentov, doktorandov, vysokoškolských učiteľov, výskumných a umeleckých pracovníkov. URL: <https://www.stipendia.sk/sk/main/podmienky-pre-predkladanie-ziadosti/nsp-2025>

Б) Для аспірантів (Категорія Б): Окрім CV і магістерського диплома, додається деталізований графік науково-дослідної роботи, рекомендація від наукового керівника дисертації, довідка про навчання в аспірантурі та академічний список публікацій або художньої діяльності. Окремі вимоги висуваються до листа-запрошення від словацької сторони: він має бути не просто формальним акцептом, а містити чітке обґрунтування інституційного інтересу словацької установи до дослідницької тематики іноземного аспіранта.

В) Для викладачів і вчених (Категорія В): Пакет документів оптимізовано під професійні цілі. Він включає структуроване CV, скан-копію диплома про найвищий наявний науковий ступінь, повний список наукових праць/публікацій і розгорнуту викладацьку або дослідницьку програму з календарним планом. Лист-запрошення від словацької установи має чітко підтверджувати затребуваність залучення іноземного фахівця для розширення потенціалу приймаючої установи.

4. Конкурсний відбір і регламент призначення стипендій.

Процедура оцінювання та затвердження грантових номінацій у межах НСП базується на принципах інституційного розділення повноважень між адміністратором конкурсу та незалежною експертною комісією. Процес відбору чітко диференційований на два послідовні рівні: адміністративний аудит (реалізує SAIA) та експертне оцінювання (реалізує профільна комісія). Первинний контроль покладається на адміністратора, який наділений повноваженнями безпосередньо відхиляти заявки на етапі формальної перевірки. Заявки, що пройшли формальний фільтр, передаються Конкурсній комісії, яка призначається Міністерством. Комісія здійснює формування рейтингових списків за кожною категорією на основі комплексного аналізу визначених параметрів. Для раціонального використання лімітів фінансування комісія формує резервний список. Якщо номінанти першої лінії відмовляються від грантів, кандидати з резерву автоматично отримують фінансування. Офіційне оголошення результатів конкурсу здійснюється протягом 8 тижнів після закриття дедлайну²¹.

Кількісні та якісні показники. Згідно зі звітною інформацією програми в період з 2006 по 2025 рр. в конкурсі взяло участь 11 219 учасників, що представляли різні країни (див. табл. 2). За 20 років аналізованого періоду загальний інтерес до НСП зріс у понад 12 разів (зі 135 учасників у 2006 р. до рекордних 1 622 у 2025 р.). Особливо відчутний «стрибок» зацікавленості відбувся після 2021 р., що може бути пов'язано з глобальними міграційними та геополітичними процесами в Центральній та Східній Європі, зокрема з масовим виїздом та релокацією студентів і науковців з України. На початку запуску програми конкурс був мінімальним. У 2006 р. стипендію отримували майже 86% усіх заявників (конкурс менше ніж 1,2 особи на місце). Протягом десятиліття (2013-2023 рр.) конкурс утримувався в межах 2,5-3,5 осіб на одне стипендіальне місце (рівень проходження близько 30%). Останні два роки демонструють історичний максимум конкуренції. У 2025 р. успішними виявилися лише 19% заявок. Це означає, що сьогодні на одне місце претендує понад 5 осіб, а відбір став максимально суворим.

²¹ Štipendia pre zahraničných študentov, doktorandov, vysokoškolských učiteľov, výskumných a umeleckých pracovníkov. URL: <https://www.stipendia.sk/sk/main/podmienky-pre-predkladanie-ziadosti/nsp-2025>

Таблиця 2. Конкурсний відбір іноземних стипендіатів (2006-2025 рр.)²².

Загальна кількість учасників конкурсу				Загальна кількість стипендіатів/резерв		
Рік	Студенти	Аспіранти (докторанти)	Викладачі, науковці і мистецькі працівники	Студенти	Аспіранти (докторанти)	Викладачі, науковці і мистецькі працівники
2006	28	26	81	17	24	75
	135			116		
2007	46	43	139	43	42	115
	288			200		
2008 весна – 124 осінь – 115	відсутня інформація			29	35	109
	239			173		
2009 весна – 194 осінь – 141	відсутня інформація			36	66	109
	335			211		
2010	17	22	122	7	19	61
	161			87		
2011 весна – 110 осінь – 178	45	32	211	20	13	91/9
	288			124/9		
2012 весна – 187 осінь – 228	47	67	301	23	31/1	96/31
	415			154/32		
2013 весна – 314 осінь – 237	99	72	380	36/5	16/3	98/9
	551			150/17		
2014 весна – 235 осінь – 203	62	74	302	22	32/1	90/14
	438			144/15		
2015 весна – 231 осінь – 228	49	68	342	15	25	122/16
	459			162/16		
2016 весна – 353 осінь – 270	54	78	491	14	34/3	136/11
	623			184/14		
2017 весна – 286 осінь – 249	62	79	394	12	25	125/33
	535			162/33		
2018 весна – 332 осінь – 285	132	94	391	28	26/1	128/21
	617			182/22		
2019 весна – 275 осінь – 344	126	116	377	31	26	121
	619			178		
2020 весна – 313 осінь – 308	125	119	377	29	33	157
	621			219		

²² Таблиця складена на основі щорічних звітів, котрі представлені за адресою: Výročné správy. URL: <https://www.stipendia.sk/sk/main/na-stiahnutie/spravy-o-cinnosti/>

2021 весна – 364 осінь – 321	181	127	377	45/5	38/10	128/44
	685			211/59		
2022 весна – 423 осінь – 447	276	165	438	92	46	160
	870			298		
2023 весна – 500 осінь – 467	421	138	408	144	49/3	168/15
	967			361/18		
2024 весна – 747 осінь – 621	600	261	507	126	47	118/11
	1368			291/11		
2025 весна – 864 осінь – 758	679	283	660	136	51	121/12
	1622			308/12		
Разом	11 219			905/10	678/22	2328/226
				3911/256		

За весь час існування програми статус іноземного стипендіата Словаччини вибороли 3 911 осіб із 11 219 претендентів. Сумарний історичний показник успішності становить 34,9% (тобто кожен третій заявник за всю історію отримав фінансування), проте цей показник наразі втратив актуальність для сучасних аплікантів через поточний високий конкурс. Отримані стипендії поділялися за групами наступним чином: студенти – 905, аспіранти (докторанти) – 678, викладачі, науковці та мистецькі працівники – 2 328. Окремо у списках фігурують резервісти, котрі могли отримати стипендію в разі відмови когось з основного списку. За нашими підрахунками їхня цифра окреслюється у 256 осіб (див. табл. 2). На жаль, звіти не повідомляють, хто саме з основного резервного списку отримав стипендію. Згідно з інформацією за 2025 р. за двадцять років стипендію здобуло 3 948 осіб²³.

З початку заснування НСП вона викликала величезний інтерес в українських аплікантів. Протягом 2006–2025 рр. на стипендію подавалося 2 487 чол., що становить 22,2% від загальної кількості всіх учасників. Внутрішня архітектура розподілу стипендій серед громадян України є дуже специфічною. Усього було затверджено 904 стипендії (23,1% від усіх стипендіатів), які розподілилися так: а) викладачі, науковці та митці – 674 особи (74,6%), що складають абсолютне ядро української участі; б) студенти (магістри) – 106 осіб (11,7%); в) аспіранти (PhD) – 101 особа (11,2%), які мають стабільне, але невисоке представництво (див. табл. 3).

У 2015–2017 рр. зацікавленість програмою в Україні досягла свого історичного піку (максимум – 259 претендентів у 2016 р.). У 2016 і 2017 роках понад 40% усіх учасників міжнародного конкурсу Словаччини становили українці. Кожна четверта-п'ята стипендія у світі, що виділялася урядом Словаччини, присуджувалася українському громадянину. Це свідчить про високу інтеграцію вітчизняної академічної спільноти у словацький науковий

²³ Výročná správa SAIA, n. o., o zabezpečovaní služieb a činností spojených s organizačným zabezpečením Národného štipendijného programu za rok 2025. Bratislava: SAIA, n. o., 2025. S. 6. URL: https://www.stipendia.sk/_user/documents/NSP/Ro%C4%8Dn%C3%A9%20spr%C3%A1vy%20o%20N%C5%A0P/NSP_vyroczna_sprava_2025.pdf

простір після підписання Угоди про асоціацію з ЄС. Починаючи з 2006 р. і по 2022 р. включно українці лідирували за кількістю отриманих стипендій. У 2022 р. зафіксовано історичний максимум за кількістю переможців від України – 78 стипендіатів. Це безпосередній результат релокації українських науковців і гнучкої політики словацьких університетів, які активно видавали Acceptance Letters для підтримки українських колег у перші місяці війни. Ефективність відбору українців тоді підскочила до 44,3% (див. табл. 3).

Таблиця 3. Конкурсний відбір українських стипендіатів (2006–2025 рр.)²⁴.

Рік	Загальна кількість учасників конкурсу				Загальна кількість стипендіатів			
				Разом	Студенти	Аспіранти (докторанти)	Викладачі, науковці і мистецькі працівники /резерв	Разом
2006							19	
2007				36	14	0	19	33
2008				42	9	1	23	33
2009				90	6	1	37	44
2010				56	3	2	24	29
2011				90	5	3	27	35
2012				108	5	4	27	36
2013				125	10	2	23	35
2014				115	6	6	28	40
2015				178	7	7	38	52
2016				259	8	15	52	75
2017				216	10	7	47	64
2018				175	6	10	36	52
2019				153	5	8	48	61
2020				143	3	8	32	43
2021				176	6	8	46	60
2022				176	1	10	67	78
2023				125	1	6	49	56
2024				97	1	3	30	34
2025				127	0	0	25	25
разом				2487	106	101	674	904

²⁴ Таблиця складена на основі щорічних звітів, котрі представлені за адресою: Výročné správy. URL: <https://www.stipendia.sk/sk/main/na-stiahnutie/spravy-o-cinnosti/>

Останні два роки демонструють стрімке падіння результативності української участі. У 2024 р. стипендію отримали лише 1 студент і 3 аспіранти, а у 2025 р. – 0 студентів і 0 аспірантів. Увесь обсяг закрили викладачі (25 осіб). Якщо раніше українці складали 30–40% конкурсу, то у 2024–2025 рр. їхня частка впала до ~7%. На тлі загального світового буму подач на НСП (1 622 заявки у 2025 р.), абсолютна кількість українських претендентів скоротилася майже вдвічі порівняно з часами пандемії. У 2025 р. рівень успішності українців упав до критичних 19,7% (історичний мінімум).

Зниження показників України у програмі НСП зумовлено посиленням глобальної конкуренції. Словацька програма стала всесвітньо відомою, і тепер українські науковці конкурують на загальних засадах із потужними аплікантами з Азії, Південної Америки та інших країн поза ЄС. Оскільки студенти й аспіранти втратили позиції, програма для України де-факто перетворилася винятково на інструмент підтримки дорослих науковців, які вже перебувають за кордоном або мають легальні підстави для академічних візитів.

Висновки. Здійснений історико-інституційний аналіз дозволяє констатувати, що Національна стипендіальна програма (НСП) Словацької Республіки протягом 2006–2025 рр. пройшла триетапну інституційну еволюцію – від нормативного становлення та паперового адміністрування до повної цифровізації і набуття статусу програми державного інтересу, виявивши високу гнучкість в умовах пандемічних і геополітичних криз.

Доведено, що НСП утвердилася як дієвий інструмент «м'якої сили» та наукової дипломатії Братислави, про що свідчить стрімке зростання глобального інтересу до вхідної мобільності у понад 12 разів (із досягненням історичного максимуму в 1 622 заявки у 2025 р.) та пропорційне посилення конкурсного відбору до понад 5 осіб на одне місце (лише 19% успішних аплікацій).

Спираючись на емпіричні дані звітів SAIA, обґрунтовано домінантне значення українського вектора в архітектурі програми: зафіксовано, що громадяни України склали 22,2% від загальної кількості іноземних учасників (2 487 чол.) та вибороли 23,1% від усіх затверджених грантів (904 чол.), сформувавши абсолютне ядро інтеграції за рахунок зрілих викладачів і науковців (74,6%).

Виявлено, що попри історичні піки затребуваності у 2015–2017 рр. та безпрецедентну релокаційну підтримку вітчизняної академічної спільноти на початку повномасштабного вторгнення у 2022 р. (78 переможців), сучасний етап (2024–2025 рр.) маркується критичним падінням результативності української участі до історичного мінімуму в 19,7% успішності, що зумовлено виходом НСП на глобальний рівень конкуренції (зокрема з країнами Азії та Південної Америки) та де-факто трансформацією програми для України в ексклюзивний інструмент підтримки дорослих дослідників, які вже мають легальні підстави для перебування за кордоном.

Заява про відсутність конфлікту інтересів. Автор заявляє, що немає жодного реального чи потенційного конфлікту інтересів (фінансового, професійного, особистого або інституційного), який міг би вплинути на результати дослідження, їх інтерпретацію та подання матеріалу в цій публікації.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Джерела

Archív. URL: <https://www.stipendia.sk/sk/main/podmienky-pre-predkladanie-ziadosti/archiv/>

- Publikácia 20 rokov SAIA v kontexte internacionalizácie vzdelávania na Slovensku. Pri príležitosti 20 rokov vzniku SAIA zostavila Oľga Šubeniková. Bratislava: SAIA, n. o., 2011. 95 s. URL: https://www.saia.sk/_user/documents/publikacie/20-rokov-saia-web.pdf
- Štipendia a cestovné granty pre študentov, doktorandov, vysokoškolských učiteľov, výskumných a umeleckých pracovníkov slovenských vysokých škôl, pracovísk Slovenskej akadémie vied a iných externých vzdelávacích inštitúcií. URL: <https://www.stipendia.sk/sk/main/podmienky-pre-predkladanie-ziadosti/uchadzaci-zo-slovenska/>
- Štipendia pre zahraničných študentov, doktorandov, vysokoškolských učiteľov, výskumných a umeleckých pracovníkov. URL: <https://www.stipendia.sk/sk/main/podmienky-pre-predkladanie-ziadosti/nsp-2025>
- Výročná správa SAIA, n. o., o zabezpečovaní služieb a činností spojených s organizačným zabezpečením Národného štipendijného programu za rok 2011. Bratislava: SAIA, n. o., 2012. 104 s. URL: https://www.stipendia.sk/_user/documents/NSP/Ro%C4%8Dn%C3%A9%20spr%C3%A1vy%20o%20N%C5%A0P/saia-nsp-vyroczna-sprava-2011.pdf
- Výročná správa SAIA, n. o., o zabezpečovaní služieb a činností spojených s organizačným zabezpečením Národného štipendijného programu za rok 2020. Bratislava: SAIA, n. o., 2020. 141 s. URL: https://www.stipendia.sk/_user/documents/NSP/Ro%C4%8Dn%C3%A9%20spr%C3%A1vy%20o%20N%C5%A0P/NSP_vyroczna_sprava_2020.pdf
- Výročná správa SAIA, n. o., o zabezpečovaní služieb a činností spojených s organizačným zabezpečením Národného štipendijného programu za rok 2021. Bratislava: SAIA, n. o., 2021. 144 s. URL: https://www.stipendia.sk/_user/documents/NSP/Ro%C4%8Dn%C3%A9%20spr%C3%A1vy%20o%20N%C5%A0P/NSP_vyroczna_sprava_2021.pdf
- Výročná správa SAIA, n. o., o zabezpečovaní služieb a činností spojených s organizačným zabezpečením Národného štipendijného programu za rok 2022. Bratislava: SAIA, n. o., 2022. 165 s. URL: https://www.stipendia.sk/_user/documents/NSP/Ro%C4%8Dn%C3%A9%20spr%C3%A1vy%20o%20N%C5%A0P/NSP_vyroczna_sprava_2022.pdf
- Výročná správa SAIA, n. o., o zabezpečovaní služieb a činností spojených s organizačným zabezpečením Národného štipendijného programu za rok 2023. Bratislava: SAIA, n. o., 2023. 164 s. URL: https://www.stipendia.sk/_user/documents/NSP/Ro%C4%8Dn%C3%A9%20spr%C3%A1vy%20o%20N%C5%A0P/NSP_vyroczna_sprava_2023.pdf
- Výročná správa SAIA, n. o., o zabezpečovaní služieb a činností spojených s organizačným zabezpečením Národného štipendijného programu za rok 2024. Bratislava: SAIA, n. o., 2024. 152 s. URL: https://www.stipendia.sk/_user/documents/NSP/Ro%C4%8Dn%C3%A9%20spr%C3%A1vy%20o%20N%C5%A0P/NSP_vyroczna_sprava_2024.pdf
- Výročná správa SAIA, n. o., o zabezpečovaní služieb a činností spojených s organizačným zabezpečením Národného štipendijného programu za rok 2025. Bratislava: SAIA, n. o., 2025. 162 s. URL: https://www.stipendia.sk/_user/documents/NSP/Ro%C4%8Dn%C3%A9%20spr%C3%A1vy%20o%20N%C5%A0P/NSP_vyroczna_sprava_2025.pdf
- Výročné správy. URL: <https://www.stipendia.sk/sk/main/na-stiahnutie/spravy-o-cinnosti/>
- Výsledky výberových konaní. URL: <https://www.stipendia.sk/sk/main/vysledky-vyberovych-konani/>
- Нота-№-VN-15049-2026-UAVV-від-26.03.2026. URL: <https://icd.kpi.ua/wp-content/uploads/%D0%9D%D0%BE%D1%82%D0%B0-%E2%84%96-VN-15049-2026-UAVV-%D0%B2%D1%96%D0%B4-26.03.2026.pdf>
- Про можливість участі у Національній стипендіальній програмі Словаччини. URL: https://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/Academy/Osvita/Stipendialni_programi/Nacionalna_stipendialna_programa_Slovackoji_Respubliki.pdf
- Увага! Оголошується початок прийому заявок на здобуття стипендії в 2015/2016 академічному році в рамках Національної стипендіальної програми Словацької Республіки. URL: <https://mon.gov.ua/news/uvaga-ogoloshuetsya-pochatok-priyomu-zayavok-na-zdobuttya-stipendii-v-20152016-akademichnomu-rotsi-v-ramkakh-natsionalnoi-stipendialnoi-programi-slovatskoi-respubliki>

Література

Козлакова Г.О., Коваленко О.М. Особливості запровадження підготовки науковців в докторантурі Польщі та Словаччини. *Нові технології навчання: Зб. наук. праць*. Київ: Інститут інноваційних технологій і

змісту освіти, 2016. Вип. 89. Част. 1. С. 21-26.

Мигович І.В. *Процес інтернаціоналізації та його вплив на трансформацію національних систем вищої освіти країн Східної Європи кінця XX – початку XXI століття: монографія.* Лисичанськ: ТОВ „ФОКСПРИНТ”, 2020. 628 с.

Перше надходження – 30.06.2026

Прийнято до друку – 17.07.2026

Оприлюднено на сайті – 31.07.2026